

(ਅ) ਸੂਫੀ - ਕਾਵਿ

1. ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ

ਸਲੋਕ

(ੳ) ਫ਼ਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫੁ, ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ॥

ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ, ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਜੇਕਰ ਆਪ ਬੜੀ ਸੂਖਮ ਤੇ ਬਰੀਕ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਕਿੰਨੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਅ) ਫ਼ਰੀਦਾ ਜੇ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ, ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ॥

ਆਪਨੜੇ ਘਰਿ ਜਾਈਐ, ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਮੁੱਕੀਆਂ ਵੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਵਰਤਾਓ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ੲ) ਫ਼ਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ, ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੇੜੇਹਿ॥

ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ, ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਢੂਢੇਹਿ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਘੁੰਮਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉੱਥੇ ਤੈਨੂੰ ਕੰਡੇ ਹੀ ਮਿਲਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਭਾਲ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਸ) ਫ਼ਰੀਦਾ ਸਕਰ ਖੰਡੁ ਨਿਵਾਤ ਗੁਰੁ, ਮਾਖਿਉ ਮਾਂਡਾ ਦੁਧੁ॥

ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ, ਰਬ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ੱਕਰ, ਖੰਡ, ਮਿਸਰੀ, ਗੁੜ, ਸ਼ਹਿਦ ਅਤੇ ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਧ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਿਠਾਸ ਹੈ। ਉਸ ਤੱਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀਆਂ। ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਹੈ।

(ਹ) ਫਰੀਦਾ ਰੋਟੀ ਮੇਰੀ ਕਾਠ ਕੀ, ਲਾਵਣੁ ਮੇਰੀ ਭੁਖ॥

ਜਿਨਾ ਖਾਧੀ ਚੋਪੜੀ, ਘਣੇ ਸਹਨਿਗੇ ਦੁਖ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਜੋਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਚੋਪੜੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

(ਕ) ਰੁਖੀ ਸੁਖੀ ਖਾਇ ਕੈ, ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀਉ॥

ਫਰੀਦਾ ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ, ਨਾ ਤਰਸਾਏ ਜੀਉ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਰੁੱਖੀ-ਸੁੱਖੀ ਖਾ ਕੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਸਬਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਈਆਂ ਚੋਪੜੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਰਸਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਖ) ਫਰੀਦਾ ਚਾਰਿ ਗਵਾਇਆ ਹੰਢਿ ਕੈ ਚਾਰਿ ਗਵਾਇਆ ਸੰਮਿ ॥

ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੋਸੀਆ ਤੂੰ ਆਹੇ ਕੇਰੇ ਕੰਮਿ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਸੌ ਕੇ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਿਆ ਜਾਣਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ। ਉੱਥੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਨੇਕ ਅਮਲਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਹੈ।

(ਗ) ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ, ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ ॥

ਮਤੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਲਾਭ ਨਹੀਂ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਤੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ।

(ਘ) ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੇ ਮੈਡੇ ਕਪੜੇ ਕਾਲਾ ਮੈਡਾ ਵੇਸੁ ॥

ਗੁਨਹੀ ਭਰਿਆ ਮੈ ਫਿਰਾ ਲੇਕੁ ਕਹੈ ਦਰਵੇਸੁ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਫਕੀਰੀ ਲਿਬਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਾਲੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਫਕੀਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਜਿਹੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਙ) ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ ॥

ਦੇਹੀ ਰੇਗੁ ਨ ਲਗਾਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ।

(ਚ) ਫਰੀਦਾ ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਦੁਖੁ ਮੁੜ ਕੂ, ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਐ ਜਗਿ ॥

ਉਚੇ ਚੜ੍ਹਿ ਕੈ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹਾ ਅਗਿ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕੋਈ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੈ।

(ਛ) ਫਰੀਦਾ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਪੰਖੀਆ ਜੰਗਲਿ ਜਿੰਨਾ ਵਾਸੁ ॥

ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ ਥਲਿ ਵਸਨਿ ਰਬ ਨ ਛੋਡਨਿ ਪਾਸੁ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀ ਕੇ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਕੰਕਰ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਚੁਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਭਾਵ ਪੰਛੀ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹਨ।

(ਜ) ਇਕੁ ਫਿਕਾ ਨ ਗਾਲਾਇ ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥

ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ ॥

ਪ੍ਰਸੰਗ - ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਾ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਤ-ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 112 ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਵਿਆਖਿਆ - ਫਰੀਦ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਮੋਤੀ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਬੁਰਾ ਬੋਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1. ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ - ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2. ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ - ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3. ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿੰਨਾ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4. ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਛੀ ਕਿਸ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ?

ਉੱਤਰ - ਰੱਬ ਦਾ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5. ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਫਿੱਕਾ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6. ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ - ਸੱਚਾ ਰੱਬ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 7. ਫਰੀਦ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਔਗੁਣ ਫਰੇਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੱਧਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਵੱਲ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8. ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ ?

ਉੱਤਰ - ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 9. ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਣ ਘਣੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣਗੇ ?

ਉੱਤਰ - ਚੋਪੜੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 10. ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਛੀ ਕਿੱਥੇ ਵਸਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 11. ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿਸ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਕਵੀ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾ ਦੇ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 12. ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?

ਉੱਤਰ - 1173 ਈ ਵਿੱਚ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 13. ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?

ਉੱਤਰ - 1266 ਈ ਵਿੱਚ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 14. ਪੰਛੀ ਕੀ ਚੁਗ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ - ਕੰਕਰ ।

ਤਿਆਰ ਕਰਤਾ - ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ
ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀ. ਸੈਕੰ. ਸਕੂਲ ਕੋਟਲੀ ਅਬਲੂ,
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਮੋ. 9193700037